

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ СКЛАДОВОЇ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 176

DOI: 10.31733/17-03-2023-613-614

Світлана ГАНАБА

професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
доктор філософських наук, професор

ПРИРОДА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Питання рівності, розширення можливостей людиною реалізувати свої природні права не є лише сферою юриспруденції, а й психології, соціології, політології та інших наук, які вивчають людину та її соціальну діяльність. Чому ця тема залишається актуальною та релевантною у суспільстві? Насамперед, тому, що правової точки зору закладено принцип рівності прав, а от практики суспільного життя досить часто свідчать про факти гендерної нерівності та низки суспільних упереджень. Йдеться про приклади прихованої дискримінаційної поведінки, тобто такої, яка обмежує права та свободи людини. Отож, проблема полягає у необхідності у свідомості, думках, діях людини подолати наявні, але почасти приховані форми упередженого ставлення, неповаги до інших, відмінних думок, релігійних, політичних й моральних переконань тощо, перебільшення власних досягнень та приниження інших ідей.

Чоловіки та жінки можуть мати різні інтереси, здібності та світоглядні уявлення, але кожен є унікальним і самоцінним. Суспільство досить часто нівелює цю самобутність шляхом навязування певних смаків, правил, очікувань та шаблонів, встановлюючи у такий спосіб «норму», тобто те, що у суспільстві має визначатися й чого варто уникати чи позбуватися. Ці суспільні практики проявляються у стереотипах.

Стереотип – це усталений шаблон мислення, заборони, як правило, не має безпосереднього відношення до реальності. Це поняття було запозичене зі сфери дукарства, де розумілося як певне кліше, відбиток. Зауважимо, що стереотипи є важливою частиною буденної свідомості людини. На основі стереотипів формується низка ефектів міжособистісного сприйняття, створюється тенденція сприйняття соціальних об'єктів як максимально несуперечливих тощо. Природа стереотипів є інертною. Тобто, стереотипи досить повільно змінюються. Сукупність стереотипів розглядається як певний фільтр, через який й за допомогою якого людина сприймає дійсність. Соціальні стереотипи формуються на основі культурно-історичного досвіду, сімейних традицій, інформаційного ресурсу, літературного й музичного контенту тощо. Підґрунтям у формуванні особистісних стереотипів є індивідуальний життєвий досвід людини. Велику частку у соціальних стереотипах займають гендерні стереотипи. Гендерні стереотипи – це сформовані культурою та розповсюджені у ній узагальнені уявлення про те, якими є жінки та чоловіки й якими мають вони бути з точки зору соціальних запитів та орієнтирів певного суспільства. Як ілюстрація гендерних стереотипів висловлювання: «Ну, що ти нюнеш як дівчинка! Мужики не плачуть!», «Ти ж дівчинка, чи варто дівчаткам займатися боксом, а хлопчикам – бавитися з ляльками».

Варто зазначити, що природа гендеру є соціальною. Вона розуміється як сукупність соціально-рольових й культурних інтерпретацій рис особистості та поведінки чоловіка та жінки на відміну від біологічних характеристик. Французька філософиня Симона де Бовуар у книзі «Друга стать. Жінкою не народжуються, жінкою стають» стверджувала, що жінкою

не народжуються, жінкою стають. Дослідниця уважала, що лише завдяки праці жінці вдалося суттєво подолати дискримінацію, що віддаляла її від чоловіка. Лише праця змогла гарантувати їй реальну свободу й той самий час руйнувати систему засновану на її залежності від чоловіка, ліквідувати потребу у посереднику – чоловікові, який пов'язує її із світом зовнішнім [1].

Отож, гендер й стать – це не одне й те саме. Якщо під статтю розуміють фізичні та біологічні характеристики, за якими розрізняють жінок та чоловіків, то під гендером розуміють сукупність ролей, поведінку, діяльність і характеристики, які у певному суспільстві й у певний час вважаються прийнятними для чоловіків та жінок. Таким чином, гендер є побудований соціально. Гендер визначає, що очікується, дозволено чи цінується в жінці або чоловікові в певному середовищі. У більшості суспільств є відмінності та нерівності в жіночих і чоловічих обов'язках, виконуваних функціях, доступу до ресурсів та контролю над ними, у можливостях для прийняття рішень. Гендер – це частина ширшого соціокультурного контексту, як і інші важливі для соціокультурного аналізу критерії, зокрема клас, раса, рівень бідності, етнічна приналежність, сексуальна орієнтація, вік тощо.

Гендерні стереотипи відтворюються насамперед тоді, коли ми оцінюємо здатність чоловіків виконувати певні завдання та розглядаємо можливості соціальної взаємодії жінок. Працездатність розглядається як показник більшої активності у чоловіків, а турбота про інших – як ознака більшої соціальності у жінок. Відмінності з акцентом на праці та турботі про інших дійсно помітні в поведінці чоловіків і жінок. Так, прагнення до діяльності й надмірна впевненість стають причиною більш ризикованого вибору чоловіків (наприклад, вживання алкоголю та наркотиків, азартні ігри, керування автомобілем), проте жінки у цих сферах більш обережні. Чоловіки і жінки також прагнуть працювати в різних сферах і брати на себе різні обов'язки. Жінки в різних країнах і культурах витрачають більше часу на домашню діяльність, ніж чоловіки, незалежно від їх професійного статусу.

Гендерні стереотипи перебільшують сприйняті наслідки класифікації людей за їх статтю та пропонують надто спрощений погляд на реальність. Вони підсилюють сприйняті межі між жінками та чоловіками і, здавалося б, виправдовують символічні та соціальні наслідки гендеру для диференціації ролей та соціальної нерівності. Широке усвідомлення гендерних стереотипів має велике значення для тих, хто покладається на стереотипні очікування для оцінки інших, а також тих, хто піддається цим судженням. Гендерні стереотипи поділяють жінок та чоловіків і їх наслідки впливають на користувачів стереотипів та цілі обох статей.

Отже, гендерні відмінності розвиваються протягом життя, підставою для них є те, як хлопці та дівчата виховуються та навчаються. У цьому процесі біологічні відмінності слугують основою для спільних переконань про характерні риси та здібності жінок та чоловіків. Проте дослідження вказують на те, що різні суспільні ролі та владні позиції чоловіків як працівників та жінок як домогосподарок, а не біологічні відмінності між ними, підкреслюють та збільшують початкові відмінності. Соціальні ролі та стать людини впливають на гормональну регуляцію, саморегуляцію та соціальну регуляцію. В кінцевому рахунку це викликає різні думки, почуття та поведінку у чоловіків і жінок. Стереотипи загалом та гендерні стереотипи зокрема можуть бути корисними, коли є необхідність робити швидкі оцінки того, як невідомі люди можуть вести себе, або намагатись зрозуміти, наскільки великі групи людей відрізняються одна від одної. Однак ці самі функції роблять стереотипи набагато менш корисними для оцінки точного потенціалу або оцінки визначальних характеристик конкретних людей.

Гендерні стереотипи – це культурні уявлення, нав'язані суспільству роками і навіть століттями про те, якими мають бути чоловіки та жінки. У XXI столітті відбувається боротьба за гендерну рівність та руйнацію цих стереотипів, які заважають суспільному розвитку. Подолання цього явища є актуальним питанням, оскільки саме на основі застосування гендерних стереотипів та упереджень виникає гендерна нерівність, яка залишається суспільною проблемою. Загалом, стереотипи відображають загальні очікування щодо представників певних соціальних груп. Однак, навіть якщо існує загальна різниця між цими групами, то не всі представники цих груп обов'язково відрізнятимуться один від одного.

---

1. Бовуар С. Друга стать. К. : Наш формат, 2017. 346 с.